

8.3x33.97	1/2	6 עמוד	הארץ - גלריה	27/04/2023	85867210-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

עיצוב

649 חילים של עצמאות

המעמד ההיסטורי של ההכרזה על מגילת העצמאות ועיצוב המסמך גובשו בזריזות על ידי איש אחד, אוטה וליש, שזכה להיות חתום על מה שהפך לאייקון ישראלי – וכיום גם סמל מאבק

עודד בן יהודה

יקטנו הסיכויים לשמור אותו בסוה. אולם המוזיאון הצטיין בכל המעלות. הוא מכיל כמה מאות מקומות בלבד, הוא משרה אווירה אינטימית, הוא יציג ומשרה הלך רוח של כובד ראש".
אוטה וליש – גרפיקאי, מאייר ומעצב כרזות שהיה גם בעל מוניטין בעיצוב חללי אירועים והפקת תערוכות – התמנה יומיים בלבד לפני מועד ההכרזה לעצב את החלל שבו היא תיערך, שלימים יכונה "היכל העצמאות". הוא קיבל לידידו גם את מלאכת עיצוב המסמך, "מגילת העצמאות". וליש בן ה-42, יליד צ'כוסלובקיה, "קלט כהרף עין (ואוון) את ה'הומנה' הדחופה ביותר שהודמנה לו בקריירה המקצועית שלו", מתאר יורמן, "עליך להכין, תוך עשרים וארבע שעות, את האולם הגדול של המוזיאון, שם ייערך טקס הכרזת המדינה. העניין סודי בהחלט! הגרפיקאי היגע מיהר אל המוזיאון בלי להפסיד רגע ויבקיבתו רגש ריקנות מזור. המבצע שלפני ניו נבדל בתכלית, מכל הבחינות, מאלה שביצע עד אז ומאז.

כון להיום, יש בעולם 195 מדינות ריבוניות. לכל אחת מהן יש דגל, מטבע, המנון, רשויות חוק, עיר בירה וסמלים לאומיים. אבל ליותר מחצי מהן אין מסמך ממלכתי שמכריז על עצמאותן. מתברר שמדינות רבות מעולם לא נאלצו להצהיר על עצמאות, כלומר לא היו תחת כיבוש או שלטון של מדינה אחרת. בישראל, מעמד הכרזת העצמאות בצהרי יום שישי, 14 במאי 1948, הפך לרגע מכונן ולאחד הדימויים החזורים תיים הדומיננטיים ביותר בזיכרון הקולקטיבי הישראלי.

ההכרזה התקיימה חצי שנה אחרי החלטה 181 בעצרת האו"ם – שקבעה את "סיום המנדט הבריטי בארץ ישראל והקמת שתי מדינות: יהודית וערבית זו לצד זו" – בשדרות רוטשילד 16 בתל אביב, משכנו הראשון של מוזיאון תל אביב לאמנות.

"לגבי המיקום, נשקלה תחילה האפשרות שהטקס ייערך בבניין החדש של הבימה, או האולם הציבורי הגדול ביותר בעיר", כותב בספרו "32 דקות ראשונות" פנחס יורמן, עיתונאי, דובר מפלגת רפ"י ואחד ממקורביו של דוד בן גוריון. "שתי סיבות הניאו את הממונים על הכרעה זו מלקיים את הטקס בהבימה: ראשית – החשש מפני הפצצה אפשרית מן האוויר, על הסיכון הכרוך בריכוז קהל של קרוב לאלף איש באולם אחד, שנית – רוחה הנחה שככל שירבה מספר המוזמנים למאורע זה,

פנחס יורמן, דובר מפלגת רפ"י, תיאר את מינויו של וליש: "עליך להכין, תוך עשרים וארבע שעות, את האולם הגדול של המוזיאון, שם ייערך טקס הכרזת המדינה. העניין סודי בהחלט!"

הפגנה נגד הפיכה המשטרית בחיפה, במרץ צילום: פאדי אמון

22.24x32.15	2/2	6 עמוד	הארץ - גלריה	27/04/2023	85867211-8
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון - 80790					

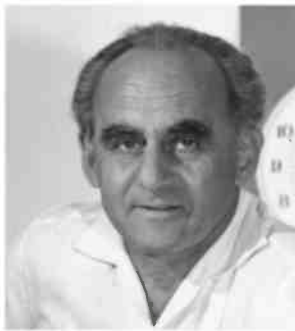
כרזה של מגילת העצמאות בהפגנה נגד ההפיכה המשטרית בתל אביב, בפברואר. סמל של ערכי המדינה צילום: מוטי מילרוד

לחתום לא בחתימותיהם הרשמי מיות, אלא לעשות מאמץ ולהניח ציח את שמוותיהם במסמך ההיסטורי בכתיב ברור שניים מחברי מועצת העם היו נצורים בירושלים ואחרים היו בחוץ לארץ, וחתומותיהם הושלמו במקור מות שנשמרו ריקים על המגילה. כמה ימים אחרי הטקס פנה וליש אל הרבנות הראשית וכי קש המלצה על סופר סת"ם מנור סה, כדי שיעלה את נוסח מגילת העצמאות על הקלף שרכש ושני שמר בכספות של בנק אנגלו-פלשתינה (אפ"ק). האדם שנבחר למשימה, הרב וינשטיין, בחר כנראה בדיו לא נכון עבור מלאכת המחשבת של כתיבת אותיות כה עדינה, דבר שגרם לקלף המגילה להתכסות בכתמים רבים, שטשטש כליל את השורות. בעקבות זאת הבין וליש שעליו לביצע את המשימה בעצמו, בסיוע עוזרו רודי רודולף סינדה. הם בחרו גופן בהשראת ספרי קודש, בעל משיכות קליגרפיות של האותיות שיש להן צלעות החוררות מהשורה, כמו ל' או ק' – סג' נון טיפוגרפי שניתן למצוא בעקבות נוספות של וליש. הקלף שהוא רכש לא היה גדול מספיק, וכך שלושה חלקים נפרדים חובו רור בתפירה כדי ליצור מגילה אחת ארוכה, שהועברה בשלהי 1948 למשמרת בגנור המדינה. וליש כנראה לא יכול היה לדרוש מיין ש-75 שנה אחרי אותו מרוץ לילי אחר קלף מתאים, מגילת העצמאות תהפוך לאחד מסמלי המאבק נגד ממשלת ישראל הנרשמת כחית ולאייקון תרבותי, שמייצג את ערכי המקום ואת ערכי האנשים שחיים בו.

מימין לשמאל בשורה הראשונה: משה שרת, פרץ ברנשטיין ודוד בן גוריון חותמים על מגילת העצמאות, ב-14 במאי 1948 צילום: פרנק שרשל

ההכרזה. הרעיון להשתמש בקלף לא היה של וליש, אלא של בכירי מועצת העם. וליש התרוצץ כל הלילה שלפני כדי למצוא קלף מיוחד ועמיד שעליו יצטרך לכתוב ולעצב את נוסח ההצהרה. "חיפוש קלף בתל-אביב משול לניסיון למצוא מחט בערמת שחת", כותב יורמן, "אחרי התרוצץ צצות מורטת עצבים מצא וליש קלף, אלא שהיסודיות הייקית שלו כפתה עליו לבדוק בעוד מועד מה טיבו. הראוי הוא לייעודו הנעלה: היעמוד במבחן הומוני?" וליש לא הספיק לסיים את מלאכת העיצוב על קלף המגילה, ולכן נכתבו לראות בצילומים המפורסמים מההכרזה את בן גוריון מקריא את הנוסח מדף משרדי פשוט, שהוקלד במכונת כתיבה. חברי מועצת העם נראים חותמים בכסס קלף מגילה ריק, שימולא מאוחר יותר. החותמים התבקשו

אוטה וליש צילום: באדיבות ערי וליש

הרעיון להשתמש בקלף לא היה של וליש, אלא של בכירי מועצת העם. וליש התרוצץ כל הלילה שלפני כדי למצוא קלף מיוחד ועמיד שעליו יצטרך לכתוב ולעצב את נוסח ההצהרה

הזמנית את חוקי עיצוב הדגל, שכללו את הפרופורציות בין הפיסיים למגן דוד ואת סוג הגוון הכחול שיש להשתמש בו. וכך, מעמד הכרות המדינה מונצח עם דגלים שהיום היו נחשבים לא תקינים, שבהם המגן דוד ניצב לפסים.

קלף ריק

הנוסח הסופי של הכרות העצמאות, שהקראתה נמשך 17 דקות בלבד, הושלם לדברי יורמן רק בבוקר הטקס. המסמך, "המעטר כיום את קירותיהם של משרדי הממשלה – כלל 67 שורות, ובסך הכל 649 מילים – כמאמר קצר בעיתון", הוא כותב. אין הרבה מסמכים ממלכתיים שמקבלים את שמם הרשמי בהשראת הפורמט שבו נוסחו או החומר שעליו נכתבו, אך עם השנים "מגילת העצמאות" או "המגילה" הפכו לשמות השגורים והממלכתיים של

"בהרגישו את עצמו כשחקן שחמט החייב לעמוד בהתמודדות סימולטנית נגד חציית-ריסר יריים, ואף לבצע את מהלכיו נגדם בבת אחת – הסתער המומחה על שלושה יעדים עיקריים: הקמת דוכן הנשיאות ומיקום הכיסאות באולם, קישוט הבמה וכתלי האולם, הכנסת האבירים הטכניים הדרושים לטקס החול במיקרופונים וכלה בשתיחים".

בספרו מתאר יורמן את הלך הרוח בתל אביב ובירושלים באותם ימים, על הדרמות, הבעיות והוויכוחים הרבים שהתחוללו מאחורי הקלעים לפני, תוך כדי ואחרי ההכרזה – על ההכנות המזורזות לקראת צאת הבריטים מישראל, על מועד ההכרזה הסודי, על ההומנות שנשלחו והדגישו את קוד הלבוש לאירוע, על שערי עיתוני הבוקר, על הפרסומות שהודפסו ועוד. הוא גם מתאר את הרגשות שהציפו את הנוכחים כששרו את "התקווה" בחום הלהט של האולם הדחוס, אך בעיקר את המרוץ הקדחתני נגד הזמן במסגרת מה שכונה "מבצע מוזיאון".

"בעיצוב טקס ההכרזה המשיך וליש והנציח מסורת ארוכה של טקסים, ובהם כמה ייצוגיות עם דיוקן הרצל ושני דגלים תלויים על וילונות קפלים, שראשיתה עוד בקונגרים הצינוני ה-21 ב'נבנה', כותבת עמנואלה קלו ב'מאמרה' בקטלוג התערוכה "ימי וליש – פני הארץ" (מוזיאון תל אביב לאמנות, 2015). "עיצובו לטקס ההכרזה קבע במידה רבה את המודל לטקסים הרשמיים של המדינה בשנים שלאחר מכן". בנובמבר 1948, חצי שנה אחרי ההכרזה, ניסחה מועצת המדינה